

6

MEEDIA JA INFOVÄLI

Külliki Seppel
Tartu Ülikool

Sissejuhatus

Meedial on inimeste kultuurilise ja poliitilise identiteedi kujunemisele suur mõju. Samas on praegusaja meediakanalite ülekülluses igäühel võimalik kombineerida infootsingutes väga erinevaid allikaid ja kujundada endale oma isiklik infoväli.

2020. aasta Eesti ühiskonna lõimumise monitooringu (EIM 2020) küsitluse meediaosas keskendutakse teemale, milline on Eesti elanike (eestlaste ja teisest rahvusest elanike) meediaväljade ühisosa ning kas see on aastate jooksul suurenenud. Peatükis antakse ülevaade mõlema rahvusrühma hinnangutest oma informeeritusele Eestis ja mujal toimuvast, eri keeltes ja erineva geograafilise asukohaga infoallikate olulisusele ning usaldusvärsusele, põhilistest sotsiaalmeediaplatvormidest, mida elanikerühmad kasutavad, ning nende platvormide kasutajate virtuaalsete kontaktide mitmekesisusest.

Eelmiste EIM-ide küsitluse analüüsid näitasid, et 2014. ja 2017. aasta vahel ei toimunud meediatarbimises olulisi muutusi. Interneti- ja sotsiaalmeediakasutus on pidevalt kasvanud nii noorte kui ka keskealiste hulgas. 2015. aastal loodud venekeelne telekanal ETV+ ei olnud 2017. aastaks Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) jälgijate hulka märkimisväärselt suurendanud.

Võrreldes 2017. aastaga võib nimetada kolme suurt protsessi ja sündmust, mis on 2020. aastaks Eesti elanike meedia- ja infotarbimist mõjutanud. Esiteks jätkavad võidukäiku internetimeedia ja muud internetipõhised platvormid, mis konkureerivad nii infootsingus kui ka meelelahutuse pakkumises järjest tugevamalt traditsiooniliste meediakanalitega. Teiseks võib esile tuua muutused kohalikul venekeelsel meediaturul: need on eeskätt paberajalehtede osaline muutumine ainult veebipõhiseks ja Eesti uudiste tootmise lõpetamine Pervõi Baltiiski Kanalis (PBK). Kolmandaks on inimeste infovajadust ja üldist elukorraldust ulatuslikult mõjutanud koroonaviiruse pandeemia, mistõttu võib eeldada, et seekord tuvastatud muutused meedia ja infovälja valdkonnas võivad olla tunduvalt märgatavamad.

Võimaluse korral (kui küsimused on kõrvutatavad) on järgnevasse analüüsi toodud sisse võrdlus varasemate EIM-ide küsitlusvoorudega.

Enesehinnanguline informeeritus

Enesehinnangulist informeeritust on EIM-ides mõõdetud alates 2008. aastast. Teisest rahvusest elanike enesehinnanguline informeeritus nii oma kodukohas kui ka Eestis toimuvast on viimase 12 aasta jooksul pidevalt kasvanud (2008. a 70%, 2020. a vastavalt 87 ja 89%). Seejuures hindab see rahvusrühm enda informeeritust kodukohas toimuvast paremaks, kui seda teevad eestlased (joonis 6.1).

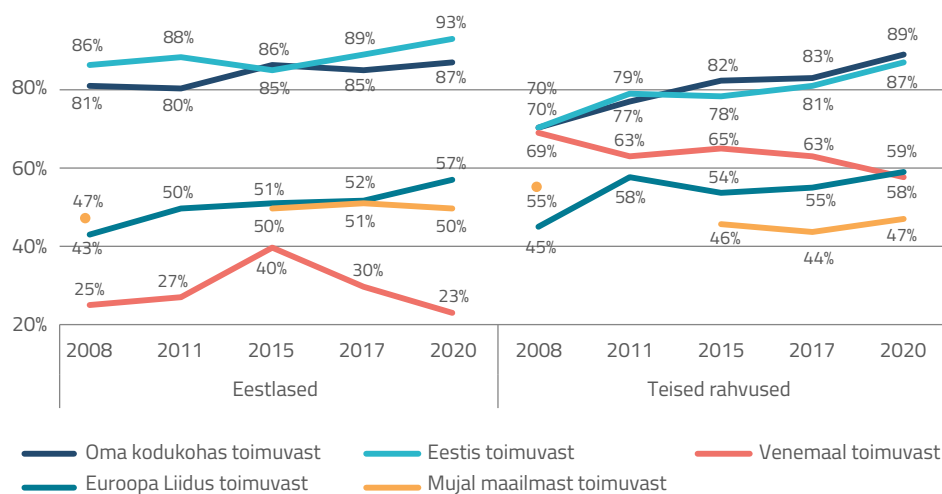
Oma kodukoha sündmustega kursis olekut on teisest rahvusest elanikud hinnanud viimasel viiel aastal veidi paremaks kui informeeritust Eestist, samas hindavad eestlased oma informeeritust üleriigilistest sündmustest paremaks kui kohalikest sündmustest. Teisest rahvusest elanike puhul tõuseb teise trendina esile nende kahanenud informeeritus Venemaast: see näitaja on vähenenud samale tasemele nende informeeritusega Euroopa Liidust (EL) (2008. a 69%-lt 2020. a 59%-le). Enda informeeritust muust maailmast hindavad nad endiselt kõige napimaks (47%). Eestlaste puhul ilmnes oluline Venemaast informeerituse kasv 2015. aastal, mil huvi Venemaaga seotud uudiste vastu suurenes pingelise geopoliitilise olukorra tõttu, ent 2020. aastaks oli näitaja kahanenud tagasi kriisieelsele tasemele (23%). Kui varasematel aastatel on eestlaste enesehinnanguline informeeritus EL-ist ja muus maailmas toimuvast olnud võrdne, siis 2020. aastaks oli informeeritus EL-is toimuvast kasvanud (57%), samal ajal kui informeeritus maailmast on veidi vähenenud (50%).

Kui võrrelda teisest rahvusest elanike esindajate enesehinnangulist informeeritust sotsiaal-demograafilise rühma alusel (joonis 6.2), on näha, et kõige suuremad erinevused on seotud vanusega. Nii hindas oma informeerituse kõige väiksemaks noorim vanuserühm (15–24 a), v.a informeerituse EL-is ja muus maailmas toimuvast (nagu ka eestlastest noored). Venemaast peavad end märksa paremini informeerituks vanemaalised, murdepunkt on 50. eluaasta juures. Meeste enesehinnanguline informeeritus on süstemaatiliselt parem kui naistel, eelkõige välisriikides (EL, Venemaa ja muu maailm) toimuvast.

Haridusrühmades ei ilmnenud erinevusi informeerituses kodukohas ja Venemaal toimuvast, ent madalama haridustasemega inimesed hindavad väiksemaks oma informeerituse Eestis, EL-is ja muus maailmas toimuvast.

Piirkonniti eristuvad idavirulased, kelle enesehinnanguline informeeritus kodukohast ja Venemaast on suurem kui teiste piirkondade elanikel, ent informeeritus Eestist, EL-ist ja muust maailmast on väiksem.

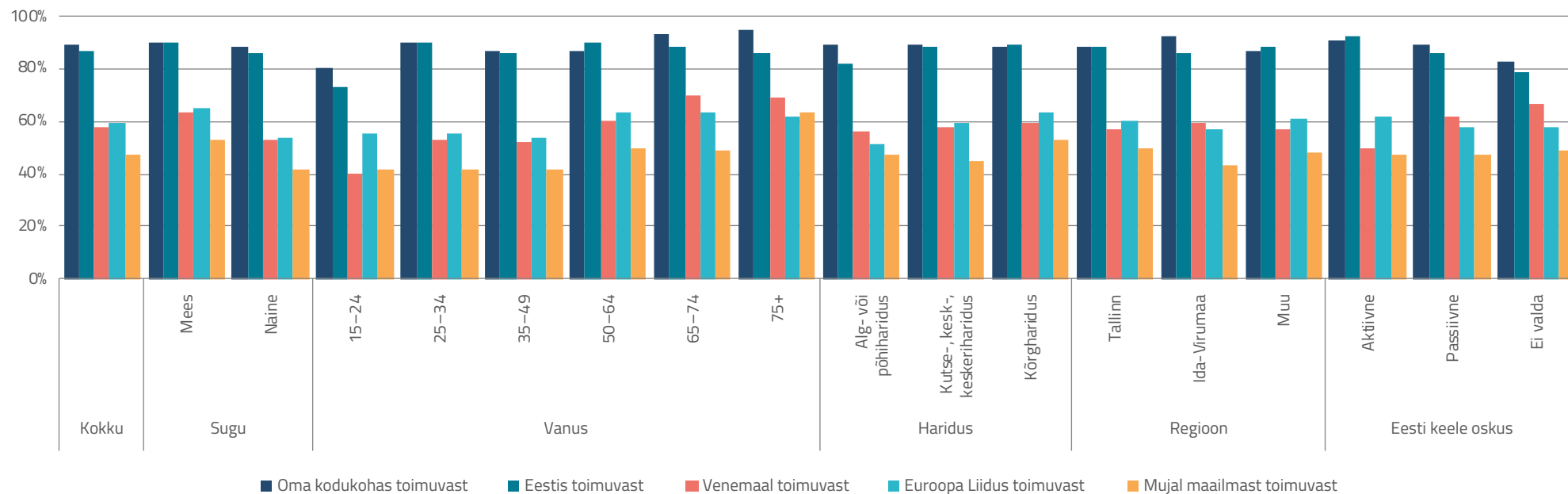
Joonis 6.1. Enesehinnanguline informeeritus (vastuste „Väga hästi“ ja „Pigem hästi“ osakaal) rahvusrühma alusel 2008, 2011, 2015, 2017 ja 2020 %

Parema eesti keele oskusega elanikud hindavad oma informeeritust kodukohast, aga ennekõike Eestist suuremaks kui kehvema või puuduva keeleoskusega inimesed. Vastupidi on informeeritusega Venemaast: kui puuduva eesti keele oskusega inimestest peab end sellest riigist hästi informeeritaks kaks kolmandikku, siis aktiivse eesti keele oskusega inimestest vastasid nii ainult pooled. Kindlasti mängivad siin rolli ka vanuse ja keeleoskuse seosed.

Allikas: EIM 2020.

Joonis 6.2. Teisest rahvusest elanike enesehinnanguline informeeritus (vastuste „Väga hästi“ ja „Pigem hästi“ osakaal) sotsiaal-demograafilise rühma alusel 2020 %

Allikas: EIM 2020.

Eri infokanalite olulisus ja usaldusväärsus

Nagu selgus aastatel 2014 ja 2017 tehtud küsitluse tulemustest, nii olid ka 2020. aastal eestlaste ja teisest rahvusest elanike hinnangutes eri infoallikate olulisusele suured erinevused. Siiski on just viimase kolme aasta jooksul rahvusrühmade arvamused märgatavalt lähenenud. Ühise joonena võib nimetada isikliku suhtluse (sõprade, sugulaste, töö- ja koolikaaslastega) tähtsuse kasvu, mida võib seostada koroonaviiruse pandeemiast põhjustatud suhtluse vähenemise ja vahendatud suhtluse suurema osakaaluga. Samuti on sõltumata rahvusrühmast endiselt kasvanud veebipõhiste kanalite (uudisteportaalid, sotsiaalmeedia) olulisus.

Samamoodi nagu varem on olulisi infoallikaid eestlastel vähem, ent nende allikate olulisus on suurem. Jätkunud on trend, et veebiallikate olulisus kasvab eestlaste jaoks kõigi teiste kanalite arvelt.

Kõige olulisemaks infoallikaks peavad eestlased endiselt Eesti Televisiooni (ETV) (82%) ning teisi eestikeelseid tele- ja raadiokanaleid, kuigi nende olulisus on võrreldes 2017. aastaga veidi vähenenud. Samuti on eestlaste jaoks kahanenud ajalehtede olulisus, tõenäoliselt eeskätt uudisteportaalide ja sotsiaalmeedia arvelt. Venekeelsetest allikatest hindasid eestlased kõige olulisemaks telekanali ETV+ (19%), mille olulisus on koos kõigi teiste venekeelsete allikatega võrreldes 2017. aastaga veidi kasvanud.

Teisest rahvusest elanike puhul on kõige silmatorkavam muutus võrreldes varasemate EIM-idega kohalike venekeelsete kanalite olulisuse kasv Venemaa kanalite arvelt. Isiklike kontaktide järel on nende jaoks kõige tähtsamad infoallikad Eesti venekeelsed uudisteportaalid (72%) ja venekeelne saade „Aktuaalne kaamera“ (64%), millele järgnevad Venemaa telekanalid (61%). Telekanalit ETV+ (55%) hinnati infoallikana peaaegu võrdseks kohalike, piirkondlike ja üle-eestiliste venekeelsete väljaannetega ning sotsiaalmeediaga (kõik 54%).

Eestikeelsete infoallikate seas on teisest rahvusest elanike jaoks kõige kõrgemal kohal eestikeelsed uudisteportaalid, mida peab oluliseks kolmandik vastanuist.

Teisest rahvusest inimeste hinnangutes infoallikate olulisusele on viimase kuue aasta jooksul kõige suurema kasvu teinud kohalikud venekeelsed veebipõhised uudisteportaalid (joonis 6.3), mis on esikohalt tõuganud Venemaa telekanalid.

Tabel 6.1. Infoallikate olulisuse pingerida rahvusrühma alusel (vastused „Väga oluline“ ja „Küllaltki oluline“) 2020 %

Eestlased		Teisest rahvusest elanikud	
Suhtlemine sõprade, sugulaste või tuttavatega	87	Suhtlemine sõprade, sugulaste või tuttavatega	89
ETV ja ETV2	82	Suhtlemine tööl või koolis kolleegide või kaaslastega	75
Suhtlemine tööl või koolis kolleegide või kaaslastega	74	Eesti venekeelsed uudisteportaalid ja veebileheküljed (nt rus.delfi.ee, novosti.err.ee)	72
Eestikeelsed raadiokanalid	72	„Aktuaalne kaamera“ vene keeles	64
Eestikeelsed uudisteportaalid, veebileheküljed (nt delfi.ee, err.ee)	71	Venemaa telekanalid	61
Teised eestikeelsed telekanalid	67	Eestikeelsete subtiitritega venekeelsed telekanalid (nt PBK)	59
Kohalikud ja piirkondlikud ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	65	ETV+	55
Üleriigilised eestikeelsed ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	63	Kohalikud ja piirkondlikud ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	54
Sotsiaalmeedia	50	Eesti üleriigilised venekeelsed ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	54
ETV+	19	Sotsiaalmeedia	54
Üleilmsed uudistekanalid (CNN, BBC, Al Jazeera, Russia Today jt)	18	Teised Eesti venekeelsed raadiokanalid	49
Ajalehed inglise, saksa jm keeltes (paberlehed ja võrguväljaanded)	12	Raadio 4	43
Eesti venekeelsed uudisteportaalid ja veebileheküljed (nt rus.delfi.ee, novosti.err.ee)	10	Venemaal tegutsevad uudisteportaalid ja veebileheküljed	42
Eestikeelsete subtiitritega venekeelsed telekanalid (nt PBK)	9	Eestikeelsed uudisteportaalid ja veebileheküljed (nt delfi.ee, err.ee)	35

„Aktuaalne kaamera“ vene keeles	9	Venemaa ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	32
Raadio 4	8	ETV ja ETV2	28
Venemaa telekanalid	8	Üleriigilised eestikeelsed ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	26
Teised Eesti venekeelsed raadiokanalid	7	Üleilmsed uudistekanalid (CNN, BBC, Al Jazeera, Russia Today jt)	22
Eesti üleriigilised venekeelsed ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	7	Eestikeelsed raadiokanalid	21
Venemaa ajalehed (paberlehed ja võrguväljaanded)	4	Teised eestikeelsed telekanalid	20
Venemaal tegutsevad uudisteportaalid ja veebileheküljed	4	Ajalehed inglise, saksa jm keeltes (paberlehed ja võrguväljaanded)	9

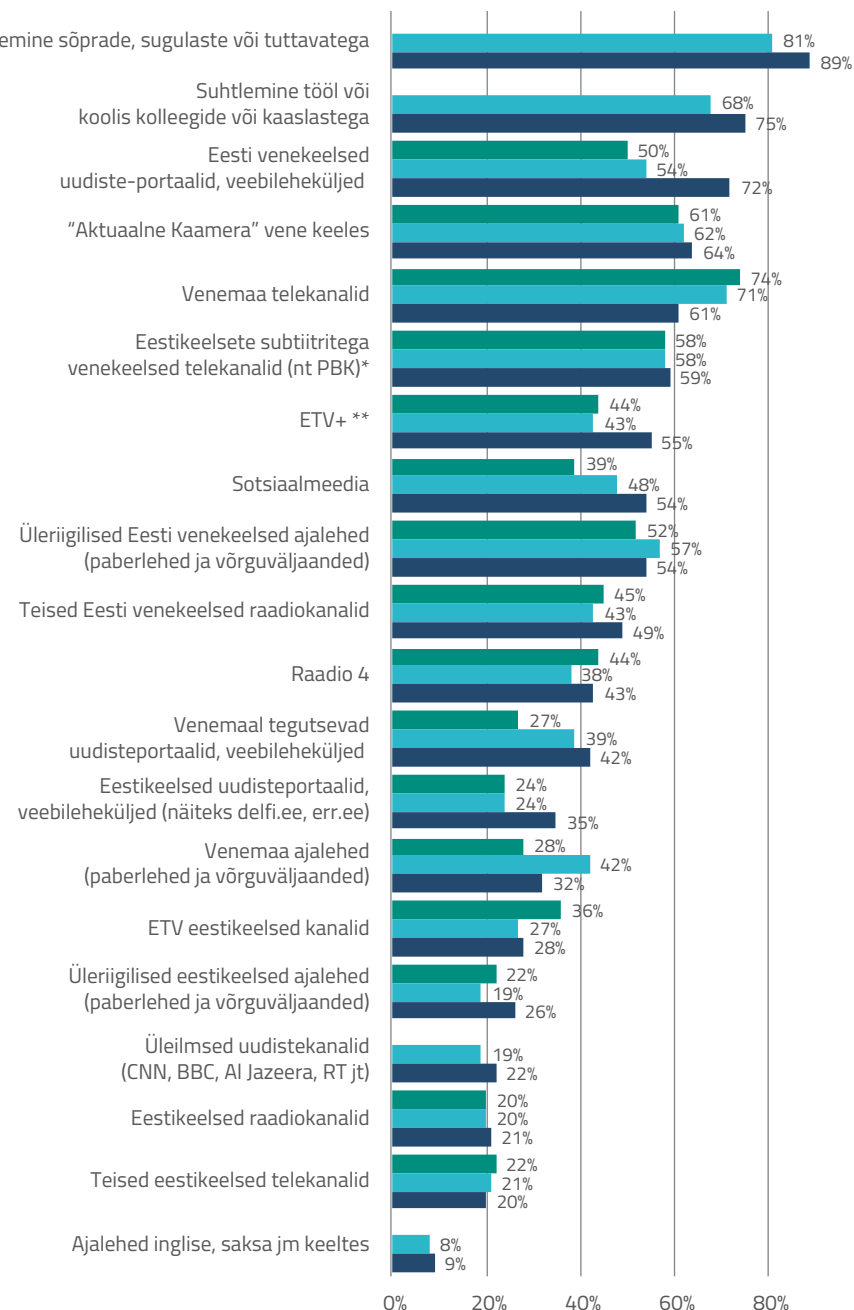
Allikas: EIM 2020.

Samuti on nende seas märgatavalt suurenenud telekanalit ETV+ oluliseks pidavate inimeste osakaal (2017. a 44%-lt 2020. a 55%-le). Sarnast muutust on näidanud Kantar Emori teleauditooriumi mõõdikuuring, mille alusel on ETV+ päevane vaatamisaja osakaal nende kolme aasta jooksul kolmekordistunud (Kantar Emor, 2020; Seppel, 2020). Venekeelse „Aktuaalse kaamera“ olulisus on kasvanud ainult 3 protsendipunkti, mistõttu võib eeldada, et ETV+ populaarsus on suurenenud eeskätt tänu muude saadete vaatavuse kasvule.

Teisest rahvusest inimeste jaoks on olulisemaks muutunud ka kohalikud venekeelsed raadiokanalid, eeskätt eraraadiod, kuid üleriigiliste venekeelsete ajalehtede olulisus on veidi kahanenud (tõenäoliselt ka paberajalehtede valiku kitsenemise tõttu).

Venemaa veebipõhiste uudisteportaalide olulisus on selle rahvusrühma jaoks samuti veidi kasvanud, ent Venemaa telekanalid ja ajalehed on võrreldes 2017. aastaga märgatavalt tähtsust kaotanud. Mõnevõrra on teisest rahvusest inimeste seas suurenenud kõigi eestikeelsete infoallikate olulisus, eriti jällegi uudisteportaalide puhul. Ainsa rühmana on vastupidises suunas liikunud teised eestikeelsed telekanalid peale ERR-i kanalite.

Joonis 6.3. Infoallikate olulisus teisest rahvusest elanike jaoks 2014, 2017 ja 2020 %

* 2014, 2017: PBK teised Eestis toodetud saated.

** 2014: ETV venekeelsed saated.

Allikas: EIM 2014, 2017, 2020.

Kui võrrelda eestlaste ja teisest rahvusest elanike usaldust eri meediakanalites esitatava info vastu (tabel 6.2), siis nii nagu varasemates uuringutes oli ka 2020. aasta uuringus eestlaste usaldus kõige usaldusväärsemate kanalite vastu märgatavamalt suurem kui teisest rahvusest elanikel.

ETV eestikeelseid kanaleid (ETV ja ETV2) usaldab 84% (jälgijatest 93%) ning eestikeelseid ajalehti ja uudisteportaale kolmveerand elanikest (lugejatest 89%). Eestlasi iseloomustab väga suur usaldamatus Venemaa meediakanalite suhtes: mitteusaldajaid on mitu korda rohkem kui usaldajaid.

Teisest rahvusest elanike puhul on tähelepanuväärne, et esimest korda hindasid nad kõige usaldusväärsemaks telekanali ETV+ ning kohalikud venekeelsed ajalehed ja uudisteportaalid (vastavalt 54 ja 53%), kusjuures ETV+ jälgijatest hindas selle usaldusväärseks 80%. Venemaa meediakanalid (PBK ja teised telekanalid) on teisest rahvusest elanike jaoks usaldusväärse poolest kolmandal ja kuuendal koha (vastavalt 48 ja 42%), nende puhul ilmneb ühtlasi suhteliselt suur mitteusaldajate osakaal (24 ja 32%). Samas on kohalike meediakanalite (nii vene- kui ka eestikeelsete) puhul mitteusaldajate osakaal väiksem.

Venemaa ajalehtede ja uudisteportaalide puhul on teisest rahvusest elanike seas usaldajaid ja mitteusaldajaid võrdselt (27%) ning suhteliselt palju on ka üleilmsete kanalite mitteusaldajaid (usaldajaid 22%, mitteusaldajaid 16%).

Sotsiaalmeedia pakutavat infot usaldab sõltumata rahvusrühmast kolmandik vastajaid ja sama suur osa elanikest ei pea sealset infot usaldusväärseks (sh pooled nendest, kes ise kasutavad sotsiaalmeediat aktiivselt).

Kui 2017. aastaga võrreldes ei ole eestlaste hulgas usaldusväärse pingereas ega kanalite usaldusväärse hinnangutes suuri erinevusi (v.a väike usalduse kasv sotsiaalmeedia ja ETV+ vastu), siis teisest rahvusest elanike puhul on kolme aasta jooksul toimunud märkimisväärsed muutused.

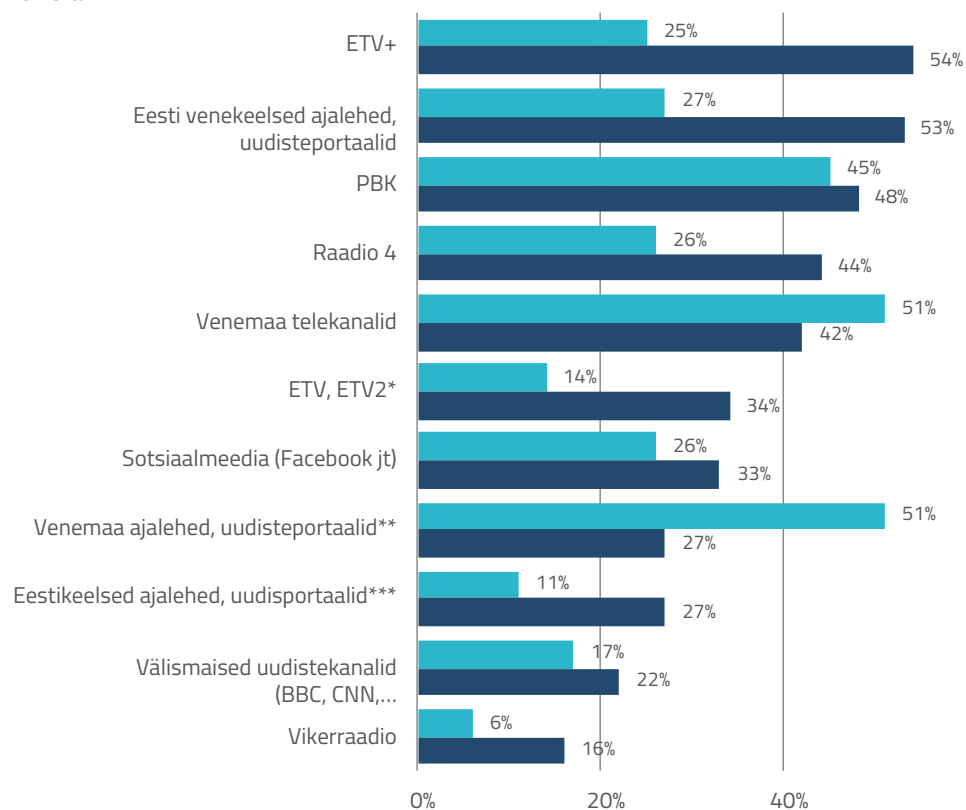
Teisest rahvusest elanike seas on nimelt tunduvalt kasvanud nii Eesti vene- kui ka eestikeelse meedia usaldajate osakaal (joonis 6.4). Kui nende elanike jaoks juhtisid veel eelmise EIM-i alusel (2017) usaldusväärseimate kanalite nimekirja PBK ja teised Venemaa telekanalid, siis 2020. aastaks olid nende ette tõusnud ETV+ ning kohalikud venekeelsed ajalehed ja uudisteportaalid (usaldajate osakaal on kahekordistunud). Kõige suurema languse on seevastu läbi teinud Venemaa ajalehed ja uudisteportaalid, mida varasemaga võrreldes hindab usaldusväärseks poole vähem teisest rahvusest elanikke. Kanali PBK usaldajate osakaal on siiski jäänud sarnaseks.

Tabel 6.2. Meediakanalite usaldusväärsus rahvusrühma alusel 2020 %

	Eestlased				Teised rahvused				
	„Täiesti“ ja „Pigem usaldan“	„Üldse ei usalda“ ja „Pigem ei usalda“	„Ei jälgi“	Usaldajate osakaal nende seas, kes jälgivad	„Täiesti“ ja „Pigem usaldan“	„Üldse ei usalda“ ja „Pigem ei usalda“	„Ei jälgi“	Usaldajate osakaal nende seas, kes jälgivad	
ETV ja ETV2	84	7	8	93	ETV+	54	13	29	80
Eestikeelsed ajalehed ja uudisteportaalid	76	10	12	89	Eesti venekeelsed ajalehed ja uudisteportaalid	53	18	24	74
Vikerraadio	56	5	36	92	PBK	48	24	24	66
ETV+	32	7	56	81	Raadio 4	44	11	40	79
Sotsiaalmeedia (Facebook jm)	32	33	29	50	Venemaa telekanalid	42	32	22	57
Üleilmsed uudistekanalid (BBC, CNN, Euronews jt)	31	6	58	83	ETV ja ETV2	34	12	47	74
Raadio 4	10	6	79	61	Sotsiaalmeedia (Facebook jm)	33	34	27	49
Eesti venekeelsed ajalehed ja uudisteportaalid	9	8	78	53	Eestikeelsed ajalehed, uudisteportaalid	27	12	53	70
PBK	6	13	75	32	Venemaa ajalehed ja uudisteportaalid	27	27	40	51
Venemaa telekanalid	4	17	73	20	Üleilmsed uudistekanalid (BBC, CNN, Euronews jt)	22	16	55	59
Venemaa ajalehed ja uudisteportaalid	2	13	80	15	Vikerraadio	16	10	63	61

Allikas: EIM 2020.

Joonis 6.4. Meediakanalite usaldusväärsus teisest rahvusest elanike hulgas 2017 ja 2020 %¹

Märkus. * 2017: eestikeelsed telesaated.

Märkus. ** 2017: venekeelsed ajalehed ja uudisteportaalid eraldi, näidatud suurem osakaal.

Märkus. *** 2017: eestikeelsed ajalehed ja uudisteportaalid eraldi, näidatud suurem osakaal.

Allikas: EIM 2017, 2020.

Teisest rahvusest elanike jaoks moodustab suurima ühisosa endiselt kohalik venekeelne meedia, mida peab oluliseks 90% vastajatest (joonis 6.5), ainult 15–25-aastaste vanuserühmas on osakaal kahanenud 80%-le. Eestikeelset meediat peab oluliseks 50% teisest rahvusest elanikest, suurem on osakaal nooremates vanuserühmades (15–34 a), naiste, Eesti kodanike ning nende seas, kes elavad väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad.

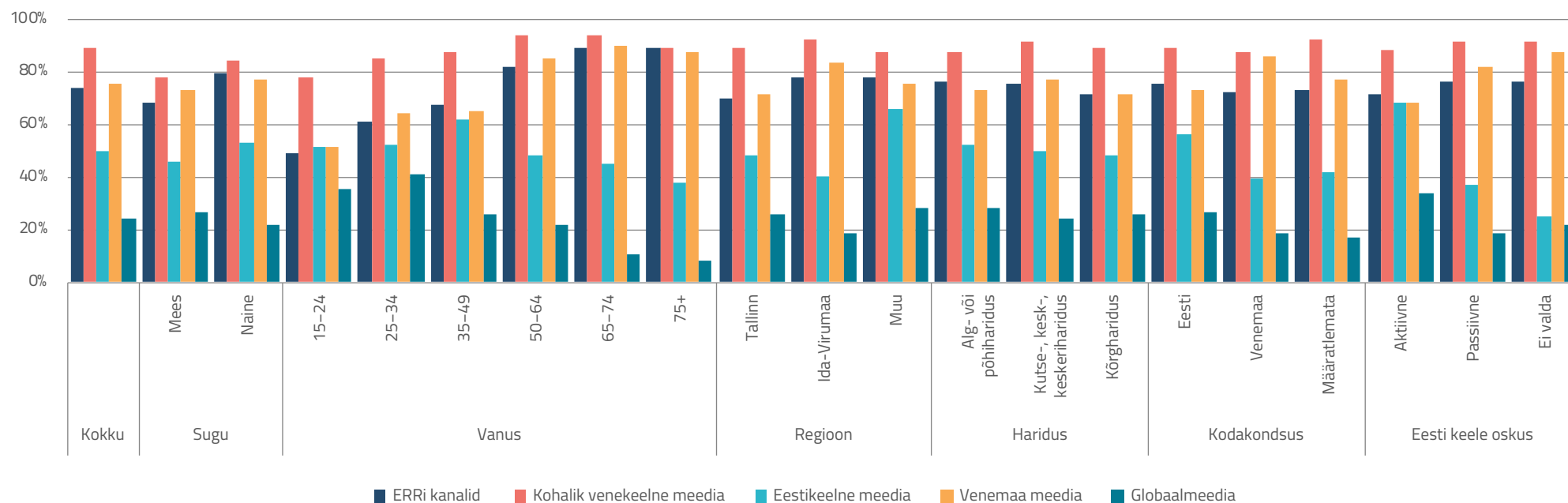
ERR-i kanaleid jälgib kolm neljandikku teisest rahvusest inimestest ning nende olulisus on suurem naiste hulgas, vanemates elanikerühmades ja veidi väiksem madalama haridustasemega rühmades. Samas jälgivad täpselt samad rühmad rohkem ka Venemaa meediat (kokku 75%), v.a idavirulased ja Venemaa kodanikud, kelle hulgas on Venemaa meedia jälgijate osakaal suurem.

Teisest rahvusest elanike noorimas vanuserühmas on eestikeelne meedia tõusnud Venemaa meediast olulisemaks (vastavalt 61 ja 51%) ning 25–34-aastaste hulgas on nende olulisus enam-vähem võrdne (62 ja 64%). Noortest peab ERR-i kanaleid oluliseks 49%, mis on seotud üldise väiksema huviga traditsioonilise meedia vastu.

Aktiivse eesti keele oskusega teisest rahvusest elanikest jälgib eestikeelset meediat 68% (eesti keelt vabalt valdajatest 76%), mis näitab, et ka hea eesti keele oskus ei too automaatselt kaasa eestikeelse meediaruumiga liitumist. Samuti ei too see kaasa Venemaa meedia jälgimise lõpetamist: see näitaja on aktiivse keeleoskusega vastajate rühmas võrdne eestikeelse meedia jälgimise osakaaluga. Pigem on tegu hargmaise meediakasutusega, mille puhul kogub inimene aktiivselt infot nii kohalikust vene- ja eestikeelsest kui ka Venemaa meediast.

¹ 2017. ja 2020. a küsimuste sõnastus erines. 2017. a olid valikuvariandid „Ei jälgi“, „Ei usalda üldse“, „Eriti ei usalda“, „Üldiselt usaldan“, „Usaldan täiesti“, „Ei oska öelda“. 2020. a olid valikuvariandid „Täiesti usaldan“, „Pigem usaldan“, „Pigem ei usalda“, „Üldse ei usalda“, „Ei jälgi“, „Ei oska/soovi vastata“.

Joonis 6.5. Avalik-õiguslike, eesti- ja venekeelsete ning Venemaa meediakanalite olulisus teisest rahvusest elanike jaoks (osakaal nende seas, kes peavad oluliseks vähemalt üht seda tüüpi kanalit) soo, vanuse, piirkonna, hariduse, kodakondsuse ja keeleoskuse alusel 2020 %

Allikas: EIM 2020.

Sotsiaalmeediakasutus ja kontaktivõrgustikud

Sotsiaalmeedia igapäevaste kasutajate arv on viimasel kolmel aastal jätkanud kasvamist samamoodi nagu kogu veebipõhise meedia kasutajate arv. Nagu ilmselt Eesti elanike jaoks oluliste infoallikate analüüsist, peab sotsiaalmeediat oluliseks allikaks 50% eestlastest ja 54% teisest rahvusest inimestest ning mõnda sotsiaalmeediakontot või veebifoorumit kasutab 72% eestlastest ja 77% teisest rahvusest inimestest (tabel 6.3).

Mõlema rahvusrühma seas on kõige populaarsem sotsiaalmeediakanal Facebook, kuigi tänu eeskätt suurele populaarsusele nii eesti kui ka teisest rahvusest noorte hulgas on kõrgele kohale tõusnud muud pildi- ja videojagamiskeskonnad (Instagram, Tiktok

jms). Viimased on teisest rahvusest inimeste hulgas kasutuselt ette jõudnud ka traditsioonilisematest venekeelsetest suhtluskeskkondadest (Odnoklassniki ja Vkontakte).

Kui 2017. aastal oli Eesti teisest rahvusest elanike hulgas Facebooki ja Odnoklassniki kasutajaid enam-vähem võrdselt, siis 2020. aastal nähtav sotsiaalmeediavõrgustike kasutajate arvu kasv on tulnud selgesti tänu Facebooki kasutajate hulga kasvule. Vkontakte, mis oli varem vähepopulaarne, on jõudnud kasutajate arvult Odnoklassniki keskkonnale järele (joonis 6.6). Twitteri platvormi kasutasid teisest rahvusest elanikud ka 2020. aastal suhteliselt vähe – seda tegid põhiliselt nooremate vanuserühmade esindajad. Nii eestlased kui ka teised rahvused eelistavad ingliskeelsetele internetifoorumitele omakeelseid. Siingi eristub noorim vanuserühm: eesti noorte hulgas on

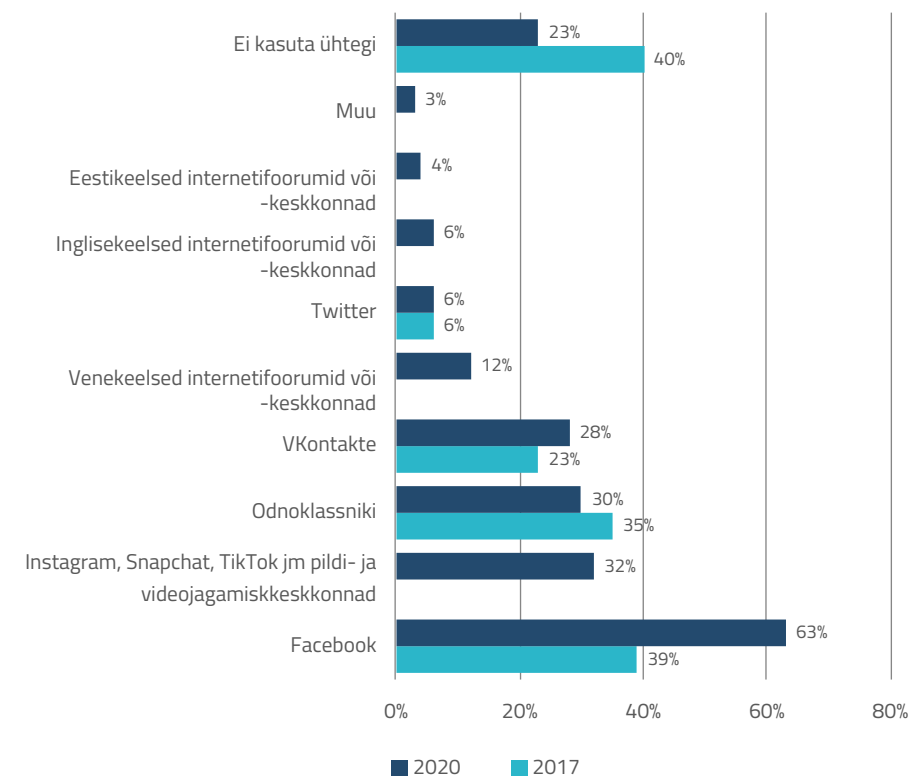
inglisekeelsed foorumid eestikeelsetest populaarsemad (vastavalt 39 ja 17%), teisest rahvusest elanike hulgas on aga ingliskeelsete ja venekeelsete foorumite kasutus suhteliselt võrdne (vastavalt 23 ja 25%).

Tabel 6.3. Sotsiaalmeediakanalite ja veebikeskkondade kasutus rahvus- ja vanuse- rühma alusel 2020 %

	Teised rahvused					Eestlased				
	Kõik	15–24 a	25–49 a	50–74 a	Al 75 a	Kõik	15–24 a	25–49 a	50–74 a	Al 75 a
Facebook	64	76	78	53	22	68	88	86	49	40
Instagram, Snapchat, Tiktok jm pildi- ja videojagamis-keskkonnad	31	74	44	16	3	30	73	43	10	1
Odnoklassniki	29	14	24	38	16	2	1	2	3	0
Vkontakte	26	71	28	19	11	2	1	4	1	0
Venekeelsed internetifoorumid ja -keskkonnad	12	25	16	7	3	2	3	1	2	1
Twitter	6	16	8	3	0	9	27	10	5	1
Ingliskeelsed internetifoorumid ja -keskkonnad	5	22	8	1	0	11	38	13	3	0
Eestikeelsed internetifoorumid ja -keskkonnad	4	2	6	3	0	18	17	20	14	21
Muu	4	6	3	4	0	2	3	2	2	0
Ei kasuta ühtegi	23	2	14	30	70	28	5	11	46	56

Allikas: EIM 2020.

Joonis 6.6. Sotsiaalmeediakanalite kasutus teisest rahvusest elanike hulgas 2017 ja 2020 %

Allikas: EIM 2017, 2020.

Veidi vähem kui pooltel teisest rahvusest inimestel, kes on sotsiaalmeedias aktiivsed, on seal arvestatav hulk eestlastest kontakte, veidi vähem kui veerandi jaoks moodustavad aga eestlased suurema osa virtuaalsest suhtluskonnast (tabel 6.4). Eestlastel on teisest rahvusest elanikest sotsiaalmeediakontakte suurel hulgal veidi rohkem kui kolmandikul, palju kontakte aga 13%-l.

Suurem on teisest rahvusest elanikega loodud kontaktide osakaal nooremate vanuserühmade esindajate hulgas: teisest rahvusest elanikel on eestlastest kontakte 55%-l ja eestlastel on teisest rahvusest elanike kontakte peaaegu pooltel.

Teisest rahvusest elanike hulgas väheneb vanuse kasvades eestlastest sotsiaalmeediakontaktide hulk. Seevastu eestlaste hulgas on kõige väiksem teisest rahvusest kontaktide osakaal keskmise põlvkonna esindajatel, aga veidi rohkem on neid kontakte vanema põlvkonna vastajatel.

Teisest rahvusest elanike sotsiaalmeediakontaktide etniline jagunemine on suhteliselt sarnane päriseluliste kontaktide jaotusega vanuserühmiti (mida nooremad, seda rohkem eestlastest kontakte). Eestlaste puhul on internetiväliste kontaktide hulk teisest rahvusest elanikega kahes nooremas põlvkonnas sarnane, aga see ei väljendu sotsiaalmeediakontaktide jaotuses nii selgelt.

Tabel 6.4. Teisest rahvusest inimeste osakaal sotsiaalmeediakontaktide hulgas vanuserühma alusel (vastus küsimusele „Palun hinnake, kui paljud Teie sotsiaalmeediakontaktidest on kohalikud eestlased / muust rahvusest Eesti elanikud“) 2020 %

	Teised rahvused				Eestlased			
	Kokku	15–34 a	35–64 a	Al 65 a	Kokku	15–34 a	35–64 a	Al 65 a
Pooled või enamad	22	27	20	19	13	17	10	11
Vähem kui pooled	27	29	27	24	23	29	18	21
Väga vähesed, mitte keegi	47	43	48	54	61	51	68	63
Ei oska / ei soovi vastata	3	1	4	4	4	4	4	4

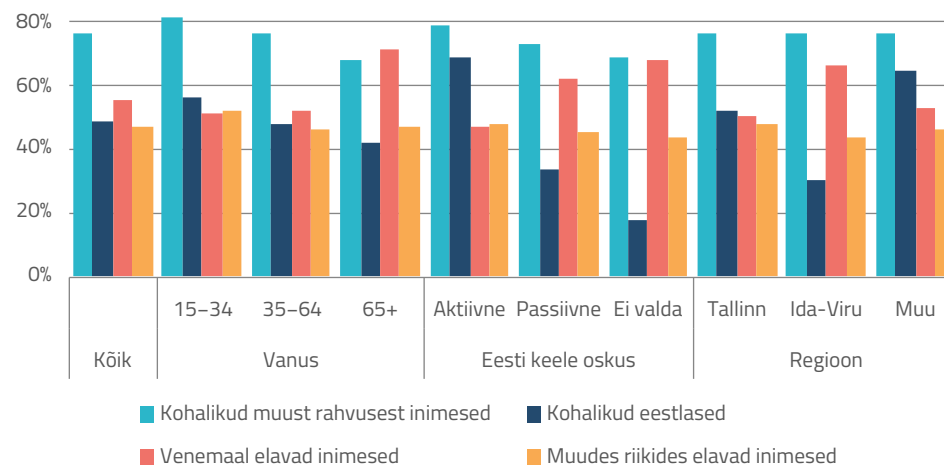
Allikas: EIM 2020.

Sotsiaalmeediakontaktide rahvuslik mitmekesisus on seotud ka elukohapiirkonna rahvusliku mitmekesisusega.

Eestlaste osakaal teisest rahvusest inimeste kontaktivõrgustikus on suurem piirkondades, kus eestlaste osakaal on ka muidu suurem: väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad on näitaja 65%, ent Ida-Virumaal ainult 30%. Eestlastest Ida-Virumaa elanikel ja tallinlastel on võrgustikukontakte teisest rahvusest elanikega rohkem, kuigi nende osakaal on siiski väiksem kui teisest rahvusest elanike puhul eestlastest kontaktide oma.

Kui võrrelda kohalike kontaktide osakaalu ka Venemaalt ja muudest riikidest pärit kontaktide osakaaluga, siis teisest rahvusest sotsiaalmeediakasutajatel on suurem osa kontakte oma kogukonnast (joonis 6.7) ja Venemaalt pärit sotsiaalmeediakontakte keskmiselt veidi rohkem kui eestlastest kontakte.

Joonis 6.7. Teisest rahvusest elanike sotsiaalmeediakontaktide päritolu (osakaal nende seas, kes vastasid „Kõik, valdav enamus“, „Rohkem kui pooled“, „Ligikaudu pooled“, „Vähem kui pooled“) 2020 %

Allikas: EIM 2020.

Sotsiaalmeediakontaktide jaotuses on teisest rahvusest elanike seas selged vanuselised erinevused: nooremates vanuserühmades on ülekaalus need, kellel on rohkem eestlastest kontakte, ja ka muudest riikidest pärit kontakte on neil rohkem kui Venemaa oma.

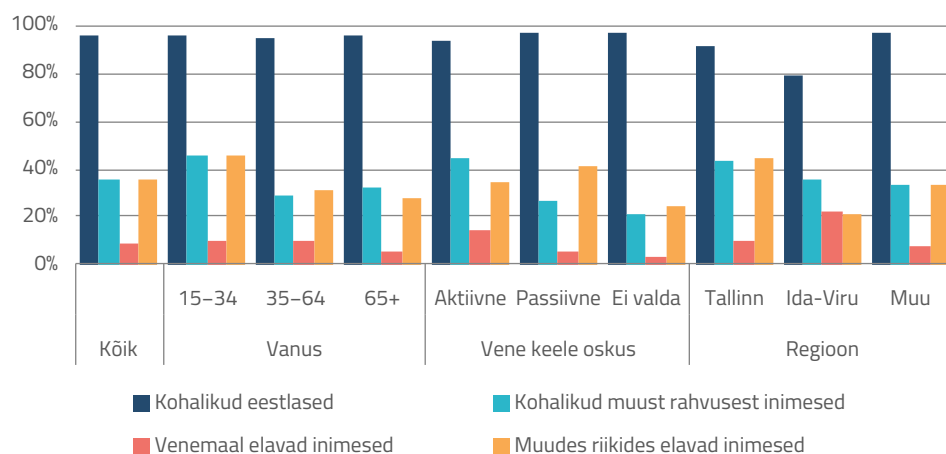
Teisest rahvusest inimeste vanimas vanuserühmas ületavad Venemaa sotsiaalmeediakontaktid kohalike venekeelsete kontaktide osakaalu. Tõenäoliselt kasutavad vanemad inimesed sotsiaalmeediat eestkätt selleks, et hoida ühendust kaugel elavate tuttavatega (nooremate vanuserühmade puhul võib märgata Venemaa-kontaktide vähenemist).

Ida-Virumaa teisest rahvusest elanikel on samuti Venemaa ja ka muude riikide kontakte rohkem kui eestlastest sotsiaalmeediakontakte, aga väljaspool Tallinna ja Ida-Virumaad on eestlastest kontaktide osakaal neil tunduvalt suurem.

Teisest rahvusest elanike seas, kelle keeleoskus on parem, on märksa rohkem neid, kelle võrgustikes on palju eestlasi. Samas on eestlastest sotsiaalmeediakontakte ka nende hulgas, kes valdavad eesti keelt vähe või ei valda seda üldse.

Teisest rahvusest elanikega kõrvutatuna on eestlaste sotsiaalmeediakasutus selgesti ühe keele ja rahvuse kesksam, nagu ka nende traditsioonilise meedia kasutus: teisest rahvusest kontakte on võrgustikus ainult veidi rohkem kui kolmandikul eestlastel (joonis 6.8). Veidi suurem on kohalike teisest rahvusest kontaktide osakaal nooremal vanuserühmal (15–34 a), kelle hulgas on selliseid sotsiaalmeediakontakte peaaegu pooltel, Tallinnas (43%) ja inimeste hulgas, kes valdavad vene keelt heal tasemel (45%).

Joonis 6.8. Eestlaste sotsiaalmeediakontaktide päritolu (osakaal nende seas, kes vastasid „Kõik, valdav enamuse“, „Rohkem kui pooled“, „Ligikaudu pooled“, „Vähem kui pooled“) 2020 %

Allikas: EIM 2020.

Kokkuvõte

EIM annab võimaluse analüüsida meediaga seotud hoiakuid ja eelistusi seoses muude tunnustega, nagu vanus, elupiirkond, keeleoskus, kodakondsusstaatus, kontaktide hulk teise kogukonnaga jm. Samas on meediat puudutavate küsimuste arv liiga väike, et saaks anda põhjaliku ülevaate inimeste meediatarbimisharjumustest ja -eelistustest.²

Viimastes EIM-ides, sh 2020. aastal, on meediakasutust analüüsitud inimeste hinnangute kaudu meediakanalite olulisusele ja usaldusväarsusele infoallikana, st pigem subjektiivse tunnetuse kaudu selle kohta, millised meediakanalid on vastaja jaoks kõige tugevama sümbolse autoriteedi ja mõjuga. Saadud tulemus ei pruugi vastata tegelikule meediakasutusele (mille mõõtmine vajaks palju põhjalikumat uuringut), millest ei moodusta ju lõviosa mitte poliitikasaadete jälgimine, vaid meelelahutus. Lõimumispoliitika seisukohast – ennekõike selles vaates, millele üldse saaks riik oma tegevusega mõju avaldada – võib aga tähtsamaks pidada just meedia (sh avalik-õigusliku meedia) informeerivat rolli. Kui võrrelda Eesti elanike 2020. aasta hoiakuid ja eelistusi seoses meediaga varasemate EIM-ide andmetega, selgub, et just viimase kolme aasta jooksul on toimunud märkimisväärsed muutused. Võib rääkida eestlaste ja teisest rahvusest elanike infomaailmade teatavast lähenemisest.

Teisi rahvusi iseloomustab informeerituse kasv nii Eesti kui ka kohalikest sündmustest – see näitaja on jõudnud eestlaste omaga samale tasemele (kohalikul tasandil isegi kohati kõrgemale). Teisest rahvusest inimeste informeeritus Venemaa sündmustest on aga langustrendis, eriti nooremas põlvkonnas. Lisaks on aastail 2018–2020 toimunud märkimisväärne muutus teisest rahvusest elanike infoallikate olulisuse pingereas: nad on hakanud pidama Eesti kohalikke meediakanaleid olulisemaks ja usaldusväärsemaks kui Venemaa meediaallikaid. Kas tegu on koroonaviiruse pandeemiast põhjustatud kriisiaegse käitumisega või on toimunud põhimõtteline nihe, sellele saab vastata alles pärast järgmisi uuringuid.

Märgiline muutus ilmneb veel ERR-i venekeelse telekanali ETV+ olulisuse ja usaldusväarsuse kasvus teisest rahvusest inimeste jaoks, eriti vanemates vanuserühmades. Kanali teatud läbimurret Eesti venekeelsete elanike mediaeelistustes on näidanud ka teised uuringud (nt Kantar Emori teleauditooriumi mõõdikuring). Samas on teisest rahvusest noorte hulgas nii ETV+ kui ka laiemalt ERR-i olulisus jätkuvalt vähene. Et avalik-õiguslik meedia jõuaks teisest rahvusest noorteni, oleks vaja tugevamat veebikohalolu.

² Eesti elanike meediatarbimise põhjalikumaks analüüsiks vt nt Vihalemm & Kõuts, 2017; Kõuts jt 2017; Vihalemm jt, 2019; Vihalemm & Leppik, 2019; Vihalemm & Juzefovičs, 2021.

Nooremad põlvkonnad muutuvad oma infotarbimises endiselt veebiallikate kesksemaks ja hülgevad muud liiki kanaleid. Teisalt on uuringutevahelisel ajal (2018–2020) kõige suurema hüppe internetipõhise meedia poole teinud vanemad põlvkonnad, kelle hulgas on uudisteportaalide kasutus kohati mitmekordistunud.

Märkimisväärne muutus on ka eestikeelsete allikate olulisuse suurenemine teisest rahvusest inimeste hulgas, eeskätt nooremates vanuserühmades. Seal on see toimunud esmajoones eestikeelsete veebiportaalide rohkema jälgimise arvelt.

Sotsiaalmeedia olulisus teisest rahvusest elanike jaoks jätkab kasvamist (eriti vanemates vanuserühmades), samuti jätkub liikumine rahvusvahelistesse suhtlusvõrgustikesse venekeelsete asemel ja kõrval. Kuigi domineeriv sotsiaalmeediakeskkond on endiselt Facebook, suunduvad nooremad põlvkonnad sealt järjest edasi muudesse pildi- ja videojagamise keskkondadesse.

Sotsiaalmeediakontaktide etniline ja geograafiline jaotus on teisest rahvusest elanikel mitmekesisem kui eestlastel, kellest enamikul on võrgustikus ülekaalus oma rahvuskaaslased. Seevastu noorimas põlvkonnas hakkavad sotsiaalmeediakontaktid üha rohkem ületama ka Eesti-siseseid rahvuslikke piire: arvestataval hulgal nii eestlastest kui ka teisest rahvusest noortel on rohkesti teisest kogukonnast pärit virtuaalseid kontakte.

Kasutatud kirjandus

Kantar Emor 2020. Teleauditooriumi mõõdikuuring. <https://www.kantaremor.ee/pressiteated/teleauditooriumi-ulevaade-septembris-2020/>.

Kõuts, R., Pruulmann-Vengerfeldt, P., Siibak, A., Lauristin, M. 2017. Internetikasutus ja sotsiaalmeedia kasutus. Vihalemm, P., Lauristin, M., Kalmus, V., Vihalemm, T. (toim.) Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002–2014 tulemused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 279–298.

Seppel, K. 2015. Meedia ja infoväli. Kallas, K., Vetik, R., Kruusvall, J., Saar, E., Helemäe, J., Kirss, K., Leppik, C., Seppel, K., Kivistik, K., Ubakivi-Hadachi, P. Eesti ühiskonna lõimumismonitooring 2015, 87–97. Balti Uuringute Instituut, Tallinna Ülikool, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <https://www.kul.ee/et/eesti-uhiskonna-loimumis-monitooring-2015>.

Seppel, K. 2017. Meediakasutus ja infoväli. Kaldur, K., Vetik, R., Kirss, L., Kivistik, K., Seppel, K., Kallas, K., Masso, M., Anniste, K. Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017, 68–78. Balti Uuringute Instituut, SA Poliitikauuringute Keskus Praxis. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>.

Seppel, K. 2020. Mitmes meediaruumis me elame? Eesti elanike meediakasutuse ja infovälja muutused integratsiooni monitooringu andmete põhjal. Konverentsiettekanne. Konverents „Kommunikatsioon mitmekesisel ühiskonnas: üksteise mõistmine vaatamata erinevustele“, Tallinn, 12. november. https://integrationconference.ee/wp-content/uploads/2020/11/1.1_Ettekanne-Seppel-2020.pdf.

Vihalemm, P. 2008. Informeeritus ja meediakasutus. Integratsiooni monitooring 2008. Tallinn, Kultuuriministeerium. https://www.integratsioon.ee/sites/default/files/196_207.pdf. Vihalemm, P., Kõuts, R. 2017. Meediakasutuse muutumine: internetiajastu saabumine. Vihalemm, P., Lauristin, M., Kalmus, V., Vihalemm, T. (toim.) Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002–2014 tulemused. Tartu Ülikooli Kirjastus, 251–278.